

Samverkan med närsamhället/Studie- och yrkesvägledning

Anette Christoffersson

Innehåll

.....	1
Inledning.....	3
Nationella styrdokument och granskningar.....	3
Skolverkets allmänna råd – Arbete med studie- och yrkesvägledning	3
Vad är allmänna råd?.....	3
Vad skiljer de nya allmänna råden från de tidigare?	3
Att styra och leda arbetet med studie- och yrkesvägledning.....	4
Ansvarsfördelning för studie och yrkesvägledning.....	4
Personal och kompetens	4
Undervisning och samverkan - skola, utbildning och arbetsliv	5
Vägledningssamtal	5
Skolinspektionens kvalitetgranskning av studie- och yrkesvägledning i grundskolan	5
Studie- och yrkesvägledning Piteå	6
Förutsättningar	6
Enkätresultat.....	7
Grundskolan	7
Gymnasieskolan	8
Skolans samverkan med närsamhället.....	8
PRAO	8
Sammanfattning	9

Inledning

Barn- och utbildningsnämnden har i sin barn- och utbildningsplan 2012-2014 formulerat mål och uppdrag angående samverkan med närsamhälle och studie- och yrkesvägledning. Målformulering och uppdrag finns under det strategiska området Utbildning, arbete och näringsliv.

Mål: Förskola och skola ger insikt i och samverkar med arbetsmarknadens parter, näringsliv, arbetsliv och föreningsliv.

Uppdrag: Alla förskolor, skolor ska nyttja närsamhället för att öka kunskapen om föreningsliv, näringsliv och arbetsliv.

I skollagen och i läroplanerna för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet, grundsärskolan, gymnasieskolan och gymnasiesärskolan finns bland annat målformuleringar angående studie- och yrkesvägledning, kontakter med närsamhälle och att stärka elevernas valkompetens.

Skolverket har utifrån ny skollag och nya läroplaner publicerat allmänna råd angående studie- och yrkesvägledning. Innehållet i dessa redogörs för under egen rubrik i detta dokument..

Nationella styrdokument och granskningar

Skolverkets allmänna råd – Arbete med studie- och yrkesvägledning

Vad är allmänna råd?

Allmänna råd är rekommendationer till huvudmannen, rektorn, studie- och yrkesvägledaren och lärare kan eller bör handla för att uppfylla kraven i bestämmelserna. Råden bör följas om inte skolan handlar på andra sätt som gör att kraven i bestämmelserna uppfylls. Allmänna råd bygger på lagar och förordningar, Skollagen, Läroplanen för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet och Läroplanen för grundsärskolan, gymnasieskolan och gymnasiesärskolan.

Syftet med råden är att studie- och yrkesvägledningen blir likvärdig och av hög kvalitet.

Vad skiljer de nya allmänna råden från de tidigare?

- Råden riktas tydligare till de som har ansvaret
- Studie- och yrkesorientering borta som begrepp
- Skarpare lagstiftning med fokus på elevens behov
- En tydligare betoning på styrning och ledning, och personalens kompetens

Skollagen säger att ”Elever i alla skolformer utom förskolan och förskoleklassen ska ha tillgång till personal med sådan kompetens att deras behov av vägledning inför val av framtida utbildnings- och yrkesverksamhet kan tillgodoses. Även den som avser att påbörja en utbildning ska ha tillgång till vägledning.”

Att styra och leda arbetet med studie- och yrkesvägledning

Huvudmannen bör

- Konkretisera vad de nationella målen för studie- och yrkesvägledning innebär för den egna verksamheten.
- Vid beslut om organisation och resursfördelning säkerställa att elevernas behov av studie- och yrkesvägledning kan tillgodoses.

Rektorn bör

- Se till att det finns rutiner och metoder för att planera, utvärdera och utveckla studie- och yrkesvägledningen så att den tillgodoser elevernas behov av vägledning.
- Tydliggöra hur ansvaret för studie- och yrkesvägledningen är fördelat mellan studie- och yrkesvägledare, lärare och övrig personal samt formerna för samarbetet mellan dem.
- Se till att studie- och yrkesvägledning sker kontinuerligt och integrerat i utbildningen under studietiden, så att eleven ges förutsättningar att göra väl underbyggda studie- och yrkesval, samt
- Se till att eleverna, utifrån sina behov, erbjuds vägledningssamtal.

Ansvarsfördelning för studie och yrkesvägledning

Skolledare, lärare och studie- och yrkesvägledare har ett gemensamt ansvar för studie och yrkesvägledningen men delvis olika roller. Rektor har i samtliga skolformer ansvar för hur arbetet med studie och yrkesvägledning organiseras. I läroplanen framgår de olika personalgruppernas ansvarområden.

Personal och kompetens

Huvudmannen bör

- Inför resursfördelningen ta reda på vilken kompetens som finns och vilken kompetens som behövs för att tillgodose elevernas behov av studie- och yrkesvägledning.

Huvudmannen och rektorn bör

- Se till att studie- och yrkesvägledaren har den kompetens som behövs för att kunna stödja övrig personals arbete med studie- och yrkesvägledning.

Rektorn bör

- Med utgångspunkt i en kartläggning av elevernas behov av studie- och yrkesvägledning se till att verksamheten kan tillhandahålla den kompetens som krävs för att tillgodose elevernas behov av studie- och yrkesvägledning,
- Med utgångspunkt i elevernas behov av vägledning fortlöpande kartlägga och analysera kompetensutvecklingsbehovet för personal som arbetar med studie- och yrkesvägledning, samt
- Se till att personalen på skolan har kunskaper om och förståelse för hur kön samt social och kulturell bakgrund påverkar elevernas studie- och yrkesval samt att de har kunskaper om hur elevernas föreställningar om utbildningar och yrken kan utmanas.

Undervisning och samverkan - skola, utbildning och arbetsliv

Rektorn bör

- Organisera studie- och yrkesvägledningen så att eleverna får möjlighet att ställas inför olika uppgifter i arbetslivet och möta företrädare för arbetslivet och utbildningsväsendet i syfte att ge eleverna möjlighet att utveckla kunskaper och erfarenheter inför kommande studie- och yrkesval,
- Ha ett övergripande ansvar för att elevernas arbetslivskontakter bidrar till att deras studie- och yrkesval inte begränsas av kön eller av social eller kulturell bakgrund,
- Planera för att varje elev i gymnasiesärskolan får det stöd han eller hon behöver i övergången till arbetslivet.

Vägledningssamtal

Rektorn bör

- Organisera studie- och yrkesvägledningen så att eleverna erbjuds vägledningssamtal som utgår från varje elevs behov och stödjer dennes studie- och yrkesvalsprocess.

En viktig del i skolans ansvar för studie och yrkesvägledning är att i särskilda vägledningssamtal stödja den enskilde elevens studie- och yrkesvalsprocess. Målet med vägledningen är att eleven ska kunna hantera valsituationer och i större utsträckning göra väl underbyggda val. Eleven behöver genom vägledningssamtal på ett strukturerat sätt få stöd i den processen. Samtalen kan ske individuellt och/eller som gruppvägledning. Elevens behov avgör vägledarens val av samtalsmetod.

Skolinspektionens kvalitetgranskning av studie- och yrkesvägledning i grundskolan

Skolinspektionen genomförde 2013 en granskning av studie- och yrkesvägledningen i totalt 34 grundskolor i hela landet. Granskningen har utgått från tre huvudfrågeställningar;

- Ges alla elever tillgång till kontinuerlig vägledning av sådan kvalitet att eleverna kan göra medvetna och väl underbyggda val av fortsatt utbildning och yrkesinriktning?
- Ger rektorn riktlinjer och förutsättningar för vägledningen så att den blir hela skolans ansvar?
- Tar huvudmannen ansvar för att skolornas studie- och yrkesvägledning fungerar på ett tillfredsställande sätt.

För att svara på dessa frågor har Skolinspektionen genomfört intervjuer med rektor, huvudmän, studie- och yrkesvägledare, lärare samt elever i årskurs 9 på skolorna. Granskningen grundar sig också på en enkätundersökning med elever i årskurs 9 och 4 samt på skolornas och huvudmännens planeringsdokument för studie- och yrkesvägledning.

Granskningens huvudresultat visar att det finns omfattande brister i skolans och huvudmäns arbete med att planera och följa upp studie- och yrkesvägledningen.

- Många skolor saknar mål för verksamheten som preciserar vad skolan vill uppnå med studie- och yrkesvägledningen. Huvudmän och rektorer har inte konkretiserat hur de ska nå de nationella målen i den egna verksamheten. I många fall har rektorn inte gett

riktlinjer för hur studie- och yrkesvägledningen ska organiseras och genomföras på skolan. Huvudmannen har sällan system och rutiner för planering, uppföljning och utveckling av verksamheten. En majoritet av huvudmännen saknar också system för resursfördelning till skolornas studie- och yrkesvägledning och i de fall en sådan finns utgår den i regel från antal elever och inte från en uppskattning av elevernas behov av vägledning.

- Eleverna får inte studie- och yrkesvägledning kontinuerligt under sin utbildning och studie- och yrkesvägledning betraktas inte som hela skolans ansvar. De brister som finns i rektorers och huvudmäns styrning och ledning får konsekvenser för den studie- och yrkesvägledning som eleverna får. Rektorer och huvudmän ser inte till att studie- och yrkesvägledningen integreras kontinuerligt i utbildningen. Studie- och yrkesvägledaren måste ofta prioritera det mest nödvändiga arbetet och de vägledande insatserna koncentreras i hög grad till elevernas gymnasieval i årskurs 9. De lärare som intervjuats i granskningen känner ofta inte till sitt ansvar i arbetet med att uppnå målen för verksamheten och är inte införstådda med hur studie- och yrkesvägledningen kan integreras i deras ämnen.
- Skolorna arbetar inte aktivt för att motverka begränsningar i elevernas studie- och yrkesval utifrån kön, social eller kulturell bakgrund. Granskningen visar att skolorna ofta stannar vid att konstatera att elevernas gymnasieval och intresseområden påverkas av vilket kön och vilken social och kulturell bakgrund de har. Företrädare ur samtliga intervjugrupper på skolorna ger uttryck för att vilja motverka stereotypa gymnasieval. Trots det har skolorna inte ett målinriktat arbete med syfte att motverka social reproducerande mönster i elevernas gymnasieval.

Studie- och yrkesvägledning Piteå

Förutsättningar

Inom grundskolan finns totalt 4,10 tjänst studie- och yrkesvägledare. Tjänsterna är fördelade enligt nedan;

- Pitholms skola 75 %
- Christinaskolan 75 %
- Sjulnäs skola 50 %
- Porsnäs skola 50 %
- Hortlax skola 75 %
- Solanderskolan 50 %
- Grundsärskolan 15 %
- Språkslussen 10 %
- Hörselklasserna, AST 10 %

Chef för studie- och yrkesvägledaren är rektor vid respektive högstadieskola. En av rektorerna har samordningsansvaret för studie- och yrkesvägledningen inom grundskolan.

Inom gymnasieskolan finns 3,75 tjänst studie- och yrkesvägledare och inom gymnasiesärskolan finns 0,4 tjänst. Chef för studie- och yrkesvägledaren är rektor för den skolenhet studie- och yrkesvägledaren tillhör.

Enkätresultat

En enkät har skickats via enkätverktyget eS-Maker till samtliga rektorer och studie- och yrkesvägledare grund- och gymnasieskolan. Enkäten har varit möjlig att besvara under tre veckors tid oktober-november. Svarsfrekvensen för enkäten är 88 %. Frågorna har hämtats från BRUK¹ och uttrycks som påståenden. Nedanstående svarsalternativ har använts;

- A. Stämmer inte alls
- B. Stämmer till viss del
- C. Stämmer till stor del
- D. Stämmer helt
- E. Vet ej

Grundskolan

Områden där rektorer och studie- och yrkesvägledare skattat verksamheten högt är framför allt områden som handlar om att skolan ger eleverna möjlighet att utveckla sin förmåga att granska olika valmöjligheter och ta ställning till frågor som rör den egna framtiden. Andra områden där verksamheten skattas högt är att eleverna ges inblick i närsamhället och dess arbets-, förenings- och kulturliv och kännedom om möjligheter till fortsatt utbildning i Sverige och i andra länder. Även skolans förmåga att ge eleverna möjlighet att utveckla förståelse för hur kunskaper i ämnet kan ha betydelse i arbetslivet, och på så sätt bli ett underlag för deras val av studier och yrke skattas relativt hög.

De frågor som mer direkt berör studie- och yrkesvägledarens roll har varit svårare att svara på för rektorer ansvariga för yngre elever. Studie- och yrkesvägledarnas uppdrag är koncentrerat till de äldre eleverna och svaren på de frågor som mer direkt berör den rollen speglar detta. Samma gäller för frågor rörande samverkande med gymnasieskolan. När det gäller tillgång på personal med sådan kompetens att elevernas behov av vägledning inför val av framtida utbildnings- och yrkesverksamhet kan tillgodoses så kan man se tydliga skillnader i svaren från rektorer för de yngre respektive äldre eleverna utifrån att studie- och yrkesvägledarnas uppdrag i Piteå kommun främst riktar sig mot de äldre eleverna. Rektorer med ansvar för äldre elever uppger att man till stor del har tillgång till den kompetens som behövs för att tillgodose elevernas behov av vägledning.

De frågor som har fått en lägre skattning är exempelvis frågan angående huruvida diskussioner förs med studie- och yrkesvägledaren om hur de olika yrkesrollerna i skolan kan bidra till att eleverna utvecklar sin förmåga att genomföra val av studier och yrke. Detsamma gäller huruvida man bidrar till att elevens val av studier och yrke inte begränsas av kön, social, eller kulturell bakgrund genom att utmana, problematisera och visa på alternativ till traditionella föreställningar som annars kan begränsa deras framtida studie- och yrkesval. Detsamma gäller för påståendet att skolan ger eleverna information om möjligheter till fortsatt utbildning i Sverige och i andra länder och att studie- och yrkesvägledarfunktionen särskilt uppmärksammar elever med funktionsnedsättning.

¹ BRUK är ett verktyg för självskattning av kvaliteten i samtliga skolformer och är ett stöd i det systematiska kvalitetsarbetet. Självskattningen görs med hjälp av indikatorer och kriterier som är framtagna med utgångspunkt i de nationella styrdokumenterna. BRUK är framtaget av Skolverket.

Även frågor som handlar om att det finns fungerande rutiner för samverkan med gymnasieskolan för att skapa förutsättningar för att stödja elevernas utveckling och lärande i ett långsiktigt perspektiv får relativt låg skattning liksom frågan om det finns en tydlig ansvarsfördelning och tydliga former för samarbete mellan studie- och yrkesvägledaren, lärarna och övrig personal, så att eleverna får den studie- och yrkesvägledning de behöver.

Gymnasieskolan

Områden som skattats högt är att eleverna får möjlighet att utveckla sin förmåga att medvetet ta ställning till fortsatt studie- och yrkesinriktning på grundval av sina samlade erfarenheter och kunskaper, samverkan med de obligatoriska skolformerna, arbetslivet, universiteten och högskolorna samt med samhället i övrigt. Även frågan om eleverna ges möjligheter att utveckla de insikter, kunskaper och förmågor som behövs för att ta ställning till och fatta beslut om sin framtid har skattats högt. Svaren är också övervägande positiva på frågan om det finns en fungerande organisation för studie- och yrkesvägledningen, så att eleverna får information om och vägledning inför de olika val som skolan erbjuder och inför val av framtida utbildning och yrke.

Lägst skattning får påståendena om att skolan stärker elevernas kännedom om arbetslivets villkor, särskilt inom deras studieområde, att skolan utvecklar kontakter med universitet och högskolor samt med handledare och andra inom arbetslivet, som kan bidra till att målen för utbildningen nås och att skolan utnyttjar kontakter med det omgivande samhället och dess arbets-, förenings- och kulturliv.

Skolans samverkan med närsamhället

På frågan ”Beskriv kort din skolas samverkan med närsamhället nämns för grundskolans del Skol-If, Teknikens Hus, information av föräldrar om yrken, att man tillvaratar näringar som finns runt skolan, studiebesök Kappa, Räddningstjänsten, samarbete med kyrkan och närliggande föreningar, branschdagar, jobbskuggning, PRAO, inbjudna yrken, gästföreläsare och studiebesök gymnasieskolor.

Gymnasieskolan beskriver samarbete med branschen via handledarutbildningar och branschråd, samarbete med närsamhället via föräldrar och praktikplatser, externa föreläsare och studiebesök. Olika projekt och gymnasiearbete utförs i skarpt läge, d.v.s. mot en extern beställare.

PRAO

Det finns inte lagkrav på att skolorna ska ha prao. I läroplanen anges dock att rektor har ansvar för att eleverna ska få konkreta erfarenheter av betydelse för deras val av fortsatt utbildning och yrkesinriktning.

Eleverna i årskurs 3 har prao 0-2 dagar under vårterminen. Eleverna i årskurs 4,5 och 6 har prao mellan ½ till 2 dagar under vårterminen. Praon består oftast i att man följer med en förälder eller släkting till deras arbetsplats. Under årskurs 8 har eleverna 5 dagars prao under vårterminen. Elever i årskurs 9 kan ha prao 2 dagar, 2-3 dagars jobbskuggning (följa en handledare, titta, eventuellt lättare sysslor) eller branschdagar där eleverna ges inblick i olika yrken.

Att hitta prao-platser kan vara problematiskt. Många arbetsplatser, t.ex. handel och frisörer tar utifrån arbetsmiljöregler inte emot elever under 18 år längre och många företag tar endast emot elever i gymnasieåldern. Yrkesprogrammen har 15 veckors praktik vilket gör att deras behov av praktikplatser är stort.

Sammanfattning

Barn- och utbildningsnämnden har i barn- och utbildningsplanen angett mål och uppdrag för studie- och yrkesvägledning och samverkan med närsamhälle. Uppföljning av målen görs enligt plan för systematiskt kvalitetsarbete. Av enkätsvaren kan slutsatsen dras att studie- och yrkesvägledning framförallt är riktat till högstadieskolorna och i relativt stor utsträckning handlar om val till gymnasieskolan. När det gäller samverkan med närsamhälle samverkar de flesta skolor med närliggande organisationer, föreningar och i förekommande fall företag. Vid gymnasieskolan finns programråden där företrädare för olika branscher finns med.

Studie- och yrkesvägledning är viktigt bland annat för att;

- Skapa medvetenhet om betydelsen av elevens språkval
- Skapa möjlighet för elever att välja ”rätt”
- Vi ska nå målet ”20 ska bli 10”
- Bidra till att öka jämställdheten i samhället
- Bredda elevernas framtida yrkesval

Det är huvudmannens ansvar att sätta mål och följa upp målen för verksamheten samt att säkerställa elevernas behov av vägledning med rätt kompetens. Rektor ansvar för organisation av verksamheten vid skolan.